

ΤΡΙΑΚΟΣΙΑ-ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ Ο εθνομάρτυρας Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρης και η Κύπρος (1572-1638)

Α. Τηλλυρίδη, Δρα Φιλοσοφίας

Φέτος συμπληρώθηκαν τριακόσια πενήντα χρόνια από το θάνατο του Κυρίλλου Λούκαρη που με τη ζωή και το έργο του πρόσφερε μια τεράστια υπηρεσία στην Ορθόδοξη Εκκλησία και στο Γένος των Ελλήνων. Πρωτού μιλήσουμε για την παραδειγματική προσφορά του προς την Κύπρο και το λαό της θα δώσουμε μερικές ενδεικτικές επισημάνσεις από τη ζωή του.

Ο Κωνσταντίνος Λούκαρης γεννήθηκε το 1572 στον Χάνδακα της Κρήτης από γονείς που όπως ο ίδιος γράφει: "... ου στάνος και Φραντζήλα, γένος μικτόν και άνθρωποι βάρβαροι, νόθοι, δούλοι και άδειλοι οι εμοί γονείς, αλλ' Έλληνες ευσχήμενες, ελεύθεροι, εν τε τη πολιτεία και τη Εκκλησία περιβλεπτοι..." Τα πρώτα του γράμματα τα διδάχθηκε στην Κρήτη και σε ηλικία μόνο 13 χρόνων έφθασε στην Αίγυπτο ύστερα από πρόσκληση του συγγενή του Μεγάλου Πρωτοσύγκελλου Μελέτιου Πηγά που αργότερα έγινε Πατριάρχης Αλεξανδρείας. Όταν είδε ο Μελέτιος την έφεση που είχε για τα γράμματα σύστησε τους γονείς του και με τη δική του παρέμβαση και τον έστειλαν για ανώτερες σπουδές στη Βενετία και το Πατάβιον. (1586). Το 1594 ύστερα από λαμπρές σπουδές εκεί και με ακρόαση επιφανών Ιταλών και Ελλήνων καθηγητών αφού περιόδεψε την Ελβετία, Ολλανδία και την Γερμανία επέστρεψε στην Ανατολή. Περίπου το 1898 τον βρίσκουμε στην Κωνσταντινούπολη όπου χειροτονήθηκε από το Μελέτιο Πηγά που βρισκόταν εκεί για τοκτοποίηση διαφόρων προβλημά-

των του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Τότε προχειρίστηκε σε Αρχιμανδρίτη και ιεροκήρυκα του Πατριαρχικού Ναού.

Μια σημαντική προσφορά του Κυρίλλου Λούκαρη στις υποθέσεις της καθόλου Ορθοδοξίας ήταν η μετάβασή του στην Πολωνία. Τότε η προπαγάνδα της Ρώμης εργαζόταν με γρήγορο ρυθμό για το ξερίζωμα της Ορθοδοξίας στις Σλαβικές χώρες και ιδιαίτερα στην Πολωνία όπου ο Βασιλιάς Σιγισμούνδος προχωρούσε στην υποταγή της Ορθοδοξίας κάτω από τον παπικό ζυγό. Πιο κατάλληλο πρόσωπο για την αποστολή αυτή κρίθηκε ο Κύριλλος που πήγε δυο φορές στην Πολωνία. Η παραμονή και η εργασία του εκεί στέφθηκε με μεγάλη επιτυχία γι' αυτό και από εκείνη την στιγμή έγινε ο εχθρός της Ρώμης.

Όταν έφθασε στην Αίγυπτο το 1601 είχε ήδη πεθάνει ο Μελέτιος Πηγάς ο οποίος για "την σταθερότητα του χαρακτήρος του κατά τας εν Πολωνία δοκιμασίας υπέδειξεν αυτόν ως διάδοχόν του, απάντων των εν Αιγύπτω κληρικών επικρατούντων την εκλογήν ταύτην". Τον Νοέμβριο του ίδιου έτους χειροτονήθηκε Επίσκοπος και αναδείχθηκε Πάπας και Πατριάρχης Αλεξανδρείας. Ένα από τα πιο ιστορικά και αξιολογικά έργα του Αλεξανδρείας Κυρίλλου ήταν η αποστολή Μητροφάνη του Κρητόπουλου - πνευματικού του τέκνου - στην Οξφόρδη για σπουδές και η δημιουργία αγαθών σχέσεων με την Αγγλικανική Εκκλησία. Ο Μητροφάνης όταν επέστρεψε στην Αλεξάνδρεια χειροτονήθηκε

Επίσκοπος Μέμφιδος και αργότερα Πατριάρχης Αλεξανδρείας. Εδώ αρχίζει μια στενή επαφή της Ορθόδοξης Εκκλησίας και του υπόδουλου των Ελλήνων Γένους με την Αγγλία. Στην συστατική επιστολή του ο Κύριλλος προς τον Αρχιεπίσκοπο Καντουαρίας Γεώργιο Άββοτ καταλήγει ως εξής: "... εν τέλει, αν τι ελλείπει εν τη επιστολή μου ως προς την εκπαίδευσιν ή εντελή μόρφωσιν του ανδρός τούτου, τούτο ευκόλως αναπληρωθήσεται υπό της υμετέρας συνέσεως, ην ο Θεός ανύψωσε και έστησεν ως λαμπάδα εφ' υψηλού, όπως δύνηται να παραμυθή τους άλλους, ου μόνον τους Βρεττανούς υμών, αλλ' έπίσης και τους ομοφύλους ημών Έλληνας..."

Ο Κύριλλος εργάστηκε για την ενότητα των χριστιανών, για την ειρήνη και την συνεργασία ανάμεσα στους λαούς γι αυτό και παρεξηγήθηκε. Έτσι στο τέλος πολεμήθηκε κατηγορηθείς ότι δήθεν ασκούσε περισσότερα πολιτικά παρά εκκλησιαστικά καθήκοντα. Όταν ανέβηκε στον Οικουμενικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως το 1620 έταξε σαν σκοπό του να σώσει την Ανατολή από τον σκληρόζυγό των Τούρκων. Ακολούθησε το παράδειγμα άλλων μεγάλων Εθναρχών της Ορθοδοξίας και του Γένους για να θυσιάσει στο τέλος την ίδια του την ζωή και να γίνει μάρτυρας της Εκκλησίας μας. Δημιούργησε το πρώτο τυπογραφείο στην Πόλη μετά την άλωση και γι' αυτό πλήρωσε πολύ ακριβά. Ήλθε σε συνεννόηση με τις διάφορες Ευρωπαϊκές δυνάμεις για προστασία του Κέντρου της Ορθοδοξίας και την σωτηρία των Ελλήνων από την σκλαβιά. Πολεμήθηκε από πολλούς εχθρούς της Ορθοδοξίας και του γένους μας. Δεν πρόδωσε ποτέ του τας ιεράς παραδόσεις μας, τα τίμια δόγματα της φυλής μας. Πρωτοστάτησε στην πρώτη μετάφραση της Αγίας Γραφής στην γλώσσα του λαού γιατί πίστευε ότι "τα ιερά βιβλία εί-

ναι σωστό να μεταγλωττίζονται και να ερμηνεύονται εις απλήν διάλεκτον και γλώσσαν κοινήν, όπου ημπορεί να τα γρικά καθείς, διαβάζοντάς τα, να καρποφορήται εκείνα όπου είναι γραμμένα μέσα και να ωφελήται εις την ψυχήν..." Ο περίφημος Αλεξανδρινός Κώδικας που είναι σήμερα ένα από τα πολυτιμότερα εκθέματα στο βρετανικό Μουσείο του Λονδίνου είναι ένα δώρο δικό του προς τον βασιλέα της Αγγλίας Κάρολο που του έστειλε για να τον περισώσει από τα άγρια χέρια των Τούρκων που κατέστρεφαν από τότε κάθε τι Ελληνικό...

Το τέλος του ήταν τραγικό. Διώχτηκε εξορίστηκε, εξευτελίστηκε και τέλος τον έπνιξαν και τον έρριξαν στην θάλασσα. Οι χριστιανοί όμως βρήκαν το σώμα του το άγιο και το έθαψαν με τιμές και ξεχωριστό σεβασμό. Όπως έγραψε ο Ναθαναήλ Κονώπιος πιστός υποστηρικτής του και βοηθός του ως το τέλος "ούτως έλαβεν ο ομολογητής του Θεού και αληθείας τον της μαρτυρίας στέφανον".

Τώρα μπαίνουμε στο κύριο θέμα μας για να δούμε πως ο Κύριλλος Λούκαρης σχετίστηκε με την Κύπρο. Όπως είναι γνωστό μετά την κατάληψη της Κύπρου από τους Τούρκους με την βοήθεια και υποστήριξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου έγινε η εκλογή του νέου Αρχιεπισκόπου Κύπρου και έτσι η Κυπριακή Εκκλησία αποκατέστησε τις σχέσεις της με τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες. Δυστυχώς τούτο δεν κράτησε πολύ. Το 1592 Αρχιεπίσκοπος Κύπρου εκλέχτηκε και χειροτονήθηκε στην Κωνσταντινούπολη ο Αθανάσιος ο οποίος δημιούργησε όλα τα προβλήματα και τον σάλο στους κόλπους της Κυπριακής Εκκλησίας. "Ο Αθανάσιος ήτο μέγχις υπερβολής φιλάργυρος, και πλεονέκτης ... επιθυμών να αποκτήση χρήματα δεν εδίσταζε να σίζη τα ιερά αντημήνια και να προστάση τους εξάρχους του να πράττωσι

το ίδιον δια να αναγκάζονται αι εκκλησίαι να αγοράζωσι νέα παρ' αυτού, και τοιουτρόπως να χρηματίζηται..." σημειώνει χαρακτηριστικά ο Λ. Φιλίππου. Η σκανδαλώδης αυτή διαγωγή του Αθανασίου ξεσήκωσε τους Κυπρίους οι οποίοι έγραψαν στον τότε επιτηρητή του Οικουμενικού Θρόνου Μελέτιο Πηγά. Παρά τις προσπάθειες και τις εκκλήσεις του Πηγά δεν κατορθώθηκε καμιά πρόοδος· έτσι τοπική Σύνοδος στην Κύπρο με τη συμμετοχή εξάρχων από την Πόλη κατέδρασε τις ενέργειες του Αθανασίου. Άλλη μάλιστα σύνοδος στην Κωνσταντινούπολη τον καθήρεσε. Ο Αθανάσιος όμως συνέχισε τις αντικανονικές του ενέργειες και έδωσε το δικαίωμα στο Πατριαρχείο Αντιοχείας να επέμβη με την δικαιολογία ότι παλαιοί κανόνες μόνον σ' αυτό επέτρεπαν να λύσει το σοβαρό αυτό εσωτερικό πρόβλημα της Κυπριακής Εκκλησίας. Τότε και πάλιν ο Αλεξανδρείας Μελέτιος Πηγάς έσωσε την Κυπριακή Εκκλησία από εξωτερικές επεμβάσεις. Αυτή ήταν η κατάσταση μετά την καθαίρεση του Αθανασίου.

Νέος Αρχιεπίσκοπος Κύπρου εκλέχτηκε το 1600 ο Βενιαμίν ο οποίος για έξι χρόνια εποίμανε την Κυπριακή Εκκλησία. Όταν έφτασε στην Κύπρο από την Κωνσταντινούπολη ο Βενιαμίν χειροτονήθηκε Αρχιεπίσκοπος από τους Πάφου Φιλόθεο, Κιτίου Ιερεμία και Σόλων Βενιαμίν. Ο καθηρημένος όμως Αθανάσιος βρήκε την ευκαιρία πάλιν μαζί με τους υποστηρικτές του να επέμβη και να διαδίδει ότι το Βεράτιο και τα γράμματα της Συνόδου ήταν πλαστά. Ζήτησε τότε ο Βενιαμίν την επέμβαση της Μεγάλης Εκκλησίας οπότε τελικά ο Αθανάσιος με βία αναγκάστηκε να παραιτήσει να εξασκεί το αξίωμα του Αρχιεπισκόπου, ο Βενιαμίν όμως εύρισκε αντιδράσεις και αναγκάστηκε να υποβάλει την παραιτήσή του. Μέσα σε τέτοιο κλίμα δηλαδή με την παρουσία δυο πρώην Αρχιεπισκόπων

η Εκκλησία του Αποστόλου Βαρνάβα δεινοπάθησε μέχρι που έφθασε στην Κύπρο ο Κύριλλος Λούκαρης.

Εδώ είναι περιττό να επαναλάβουμε τις αρετές και την δεξιοτεχνία που κοσμούσαν τον Κύριλλο, τον Ιεράρχη εκείνο που κυβέρνησε για μισό σχεδόν αιώνα τα Πατριαρχεία Κωνσταντινουπόλεως και Αλεξανδρείας. Ήταν πράγματι σοφή η ενέργεια των Κυπρίων να καταφύγουν σ' αυτόν και να του ζητήσουν την συμβουλή του. Έτσι χωρίς να χάσει καιρό ο Κύριλλος έφθασε στην Κύπρο τον Ιανουάριο του 1606 και πρωταρχικό του μέλημα ήταν η αποκατάσταση της εκκλησιαστικής τάξης και νομιμότητας. Ο μόνος τρόπος ειρήνευσης της Εκκλησίας ήταν η σύγκληση συνόδου και η εκλογή νέου Αρχιεπισκόπου. Αυτό έγινε με την πρωτοβουλία του Κύριλλου Λούκαρη ο οποίος μαζί με τους άλλους Επισκόπους της Κύπρου εξέλεξαν και χειροτόνησαν νέο Αρχιεπίσκοπο τον Χριστόδουλο. Έτσι ο Κύριλλος Λούκαρης με πολλή σοφία και σύνεση κατόρθωσε να ειρηνεύσει την Κυπριακή εκκλησία. Να πως περιγράφει ο ίδιος την αποστολή του στην Κύπρο: "... Απολογίαν ου χρήσομαι προς υμάς, περί ων μοι πέπρακται εν Κύπρω τας διατριβάς ποιουμένω, ίνα μη τις φταιή, αδικούνται και παρά το πρέπον τι πράξαντας, ως καταφυγήν ευρηκέναι με, τας εν τη απολογία προφάσεις... αλλά κριτικωτάτης υμείς λαχόντες της γνώσεως παρά θεού, του εν τοις εσχάτοις καιροίς τούτοις, υμάς εκλεξαμένου του οικουμενικού στερεώματος οίον τίνας φωστήρας εί που δεήσετε μεν, φαινομένους την αλήθειαν φανερών, συστελλομένους δε πάλιν, ζημίαν υπερβάλλουσας προξενούν, εξ ολίγων συνιείτε ημίν ου προσπκόντως ενδυναστεύσαι την μέμψιν, π ημεμφόμεθα αυτόθι παρά πολλοίς, δια το προβιβάσαι τω θρόνω της αρχιεπισκοπής Κύπρου, Χριστόδουλον

τινά Κύπριον άνδρα, αμαθή μεν και σοφίας άμοιρον της τε θύραθεν και της ημετέρας, τα δ' άλλα καλόν κάγαθον, και παρά τη υμετέρα κρίσει (ως οίμαι) ούκ άλλος άλλ ή τοιούτος ελογίσθης, οίον τις είποι, ως ασκέπτως προσέχοντα τοις πράγμασι, και δια τούτο παρ' υμετέραν γνώμην, και μάλιστα του οικουμενικού πατριάρχου πεπραγέναι με, ό,τι δη και πέπρακται. Εμοί δε παρά μεν τοις άλλοις κατηγορείσθαι αδίκως, ούδ οπωσούν μέλει ύβρις γάρ και συκοφαντία ου κατισχύσει δικαίου, παρά δ' υμίν σοφοίς ουκ ανέξομαι όλως ... εκλήθημεν εις Κύπρον ημείς παρά των εκείσε πρωτευόντων, άπαξ και δις και πολλάκις δια γραμμάτων, εν οις αυτολεξεί περιείχето "βοήθησον, ελέησον, χείρα όρεξον και της κατεχούσης τυραννίδος τας ημετέρας ψυχάς απαλλάξον, δύνασαι γάρ". Άρα Ανεκτά ταύτα ακούειν ημίν, τοις δια την των χριστιανών οικοδομήν, και αυτήν την ψυχήν θήναι οφείλουσι, και το εκείνων αγαθόν δύνασθαι κατορθώσαι ό,τι ην αυτοίς καταθύμιον. Τότε θαλάπτης μη φοβηθέντες κινδύνους και μήκος πελάγους του γειτονεύοντος μετρήσαντες την Κύπρον εφθάσαμεν. Μακρόν δ' αν είπ διηγείσθαι υμίν όσα άτομα δι' αναφοράς ελάβομεν, ων απάντων αίτιοί είσιν οι αρχιεπισκοπεύσαντες εκεί και οι έπι και νυν αρχιερατεύοντες τρεις επίσκοποι, ο τε Ταμασέων Ιάκωβος και ο Πάφου Λεόντιος, και Μωυσής τις κακοποιός άνθρωπος. Σύνοδος εκροτήθη πολλάκις, εδιωρθούτο κατ' ολίγον τα άτοπα και ήρχετο σβεννώεσθαι η φλόξ των κακών έπειδή όσαι των πονηρών πράξεων, και αθέσμων παρανομιών ήσαν εργαται, έτεροι προσπίπτοντες ήρχοντο και συγχωρήσεως ητούντο αξιωθηναι έτεροι τον χαλινόν της κακίας συστειλαντες μετάνοιαν επηγγέλλοντο, και διορθούσθαι παρ' ημών παρεκάλουν και πάντως όλοι εξ άλλων εγίνοντο. Εώρων δε τούτο οι εκείσαι χριστιανοί και παρηγορούντο μεγά-

λως, ότι πάντοθεν ην ηελπίς αγαθή. Τότε ενί λογισμώ και μια βουλή και φωνή εδέοντο και νόμιμον χειροτονείσθαι αρχιεπίσκοπον.. ότε δ' εν ακμή τα πράγματα εγεγόνει, ηυπορούμεν ευκαιρίας ουδεμίας, και ει έξεστι τάληθές λέγειν, ούτε πλέον είασαν ημάς γράφειν οι εκείσε, αλλά πάντ' εγίνοντο, ουκ οιδ όπως, κατά των Κυπρίων θέλημα, ευχομένων μεγάλως ελευθερίαν ου την τυχούσαν ηλουτείν. Εκλέχθη δη τότε και εις τον θρόνονα της αρχιεπισκοπής ανεβιβάσθαι ο Χριστόδουλος. Άρα δια τούτο μεμπτέος εγώ ου παρακούσας τους Κυπρίους και τους δη κανόνας, και νόμον, και τάξιν, και παραδόσεις μη παραβάς... ούπω δε της νόσου απαλλαχθέντες επροσκόψαμεν τη δεινή συμφορά τη και παρ' υμίν ακουσθείση τότε της Κύπρου εξήλθομεν..."

Το διαφωτιστικό αυτό γράμμα έγραψε ο Κύριλλος προς τους κληρικούς του Οικουμενικού Θρόνου γιατί τον κατηγορήσαν ότι χωρίς την δική τους την συγκατάθεση ανέλαβε να ρυθμίσει θέματα μιας άλλης τοπικής Εκκλησίας. Η απάντηση του όμως βάζει τα πράγματα στη θέση τους. Φαίνεται ότι κατά τη διάρκεια της εκεί παραμονής του ασθένησε και παρέμεινε στο νησί μέχρι που βρήκε την υγεία του. Η εκλογή μάλιστα του Χριστόδουλου στον Αρχιεπισκοπικό Θρόνο της Κύπρου φαίνεται ότι ήταν άριστη μια και γνωρίζουμε τους αγώνες του για την ελευθερία του νησιού από τους Τούρκους. Χαρακτηριστικά είναι τα όσα έγραψε ο Χριστόδουλος προς τον Δούκα της Σαβοΐας:" ... ήξευρε η υψηλότητά σου πως ευρίσκονται άνδρες των αρμάτων τριάντα πέντε χιλιάδες και Τούρκοι δεν είναι παρά μόνο οχτώ χιλιάδες... Και είναι άξιοι με την χάριν του Θεού να αφανίσουν τους Τούρκους, τους εχθρούς της πίστεως..."

Μια άλλη επίσης σημαντική προσφορά του Κυρίλλου Λούκαρη προς την Κυπριακή Εκκλησία ήταν η αναγνώριση της Μονής